

Visky András

A SZÖKÉS

(Részlet)

ÖTÖDIK JELENET

Időmúlás, a közeledő kivégzés felfokozottá teszi a jelenetet, a jellemző tanácsstalanság ellenére is.

BÁTYUS Hány téglá van még, Angyal?

ANGYAL Tíz.

BÁTYUS Lehetetlen. Az sok. Számold meg még egyszer!

ANGYAL Kolozsváron, a Farkas utcában, a Mariánum épületének dísz-tégláit is erre használtuk, egyetemista korunkban.

BÁTYUS A Mariánum a Ferenc József utcában van.

ANGYAL Ferenc József utca? Meglehet. Leveleztünk a téglák segítségével. Amikor egyetemisták voltunk.

BÁTYUS Ezt már mondtad.

ANGYAL Az osztrákbarát rektor, később az oroszbarát is számtalan közleményben megtiltotta „a kétszer égetett téglaborítás szubverzív rongálását”, mindhiába, mi csak karcoltuk tovább a téglákba az üzeneteket.

BÁTYUS A plébánosunk szerint a Mariánum a forradalom után épült.

ANGYAL Az biztos. De melyik forradalom után?

BÁTYUS Ezt nem mondta.

ANGYAL Na látod, erről beszélek. Egyszer azt karcoltam az egyik jelöletlen téglára, hogy: Minek nevezzetek? Aláírás: Angyal. És a válasz: Pihenj! Aláírás: Mária. Még mindig megvan. A saroktól visszafelé, a piaristák irányában, a kilencedik téglá.

BÁTYUS Neked mindenki Mária.

ANGYAL Te álmodtad.

BÁTYUS Hazudtam, Angyal. Nem mondtam igazat. Kitaláltam. Számold meg a téglákat!

ANGYAL Három. Még három nap.

BÁTYUS Akkor ismételjük el a tervet.

ANGYAL Mi az, hogy magyar sors, Bátyus?

BÁTYUS Hát az, hogy... Megvan: itt vagyunk, egy várbörtön foglyai-ként, és várunk az ítélet végrehajtására. Ez a magyar sors, nem igaz?

ANGYAL De nincs itt mindenki.

BÁTYUS Mindenki? Ki mindenki?

ANGYAL Minden magyar, úgy értem.

BÁTYUS Az már igaz. Még szerencse.

ANGYAL Mi ebben a szerencse?

BÁTYUS Hát az... Hogy mi már fél lábbal átléptük a halál küszöbét, az egyik lábunk itt, a másik ott, békesség van a szívünkben... de ott kint, bátor és önzetlen áldozatunknak köszönhetően az emberek, a magyarok, sőt az egész emberiség, a, a, a... és... ami azt illeti... *(Nagyot sóhajt, belezavarodik)*

ANGYAL *(keményen)* Miért nincs itt mindenki? *(Nincs válasz. Fenygetően)* Kérdeztem valamit.

BÁTYUS Minden magyar, úgy érted? Hát mert akkor... vége. Érted. Ez az. *(Diadalmasan)* Akkor nincs történelem. Vége van a történelemnek. És nincs sors sem. Egész egyszerűen nem volna magyar sors. Márpedig magyar sors nélkül, érted... *(Egy kicsit demagóg)* El tudod te képzelni ezt a világot magyar sors nélkül? Na? Miegyéb...

ANGYAL És ez a magyar sors?

BÁTYUS Ez... A történelmet a győztesek írják, te szoktad mondani.

ANGYAL Idézet, Bátyus, nem én találtam ki.

BÁTYUS Mondtam már, hogy ne idézgesél. Szarok a hülye idézeteidre.

ANGYAL Na és kik a győztesek?

BÁTYUS Hát azok... Akik odakint vannak...

ANGYAL Mindenki...?

BÁTYUS *(gyanakvóan, mint aki érzi, hogy lépre csalják)* Mindenki...

ANGYAL Hát ez az...! Úgy bizony. A túlélők, mind egy szálig. Azok a győztesek. És teljesen mindegy, melyik oldalon állnak. Legyenek bár honvédek vagy rendőrspiclik, ábrándos nővérek a tűzvonalban vagy hazafi kémelhárítók, besúgók és besúgottak, mit tudom én. Győztek. Világos?

BÁTYUS Az, az... Mintha ott találkoztunk volna. Vagy Pesten. De nem, Kolozsváron. Vérmezőnél...

ANGYAL Rigómezőnél...

BÁTYUS Megvan! Isonzónál!

ANGYAL Inkább a kanyarban, tudod. (*Énekelve*) Don-don-don, taga-
taga-dom-dom-dom. Emlékszel, na, Bátyus, koncentrálj, bajtárs.

BÁTYUS Igen, igen... Nem emlékszem. A hómezőn? Remélem, ébren
vagyunk.

ANGYAL És a bíró? Az nem magyar? Az ő sorsa nem magyar sors?

BÁTYUS Áruló, nem magyar.

ANGYAL Ismertem egy magyart, valami Király vagy mi, esetleg Pék,
nem emlékszem, a forradalom után nagy hős lett belőle, a régi
rendszer üldözőtje, szenvedő ellenzéki. És miért? Mert egy héttel
a forradalom kitörése előtt a hatóság emberei elkobozták két-
lövetű vadászfegyverét, ami pedig csak a hatalom kiváltságosainak
járt. Kikérte magának... Sérelem helyett következetesen szen-
vedést emlegetett. Míg végül elhitték neki. Úgy gyűlölte a hatóság
embereit, akik közé ő is tartozott valami póttanácsosi minő-
ségben... Az osztrákok közé, persze... Vagy kik, nem is tudom,
nem emlékszem már... Úgy gyűlölte őket, mint a gyaurokat szo-
kás a nem gyaurok által. Vagy fordítva. És követelte a jóvátételt.
Aztán hadügyminiszter lett belőle, a múltban szerzett érdemeire
való tekintettel, sok-sok fegyver lett az osztályrésze. A nappa-
liszobája tele volt szebbnél szebb trófeákkal, együtt vadászott
medvére és vaddisznóra a császárral a Székelyföldön.

BÁTYUS Ez melyik forradalom idején volt?

ANGYAL Én csak egy forradalomról tudok.

BÁTYUS Na és melyikről?

ANGYAL Arról, amit vérbe fojtottak. Tudod...

BÁTYUS Kik is?

ANGYAL Hát ők... A győztesek... Meg a túlélők... Közös akarattal...

BÁTYUS Gyűlölni tetszik az úrnak. Kifelé gyűlöl innen az úr. Gyűlöli
azokat, akik nincsenek velünk itt a cellában. Mondhatom. Azt
szeretnéd, ha itt szorongna veled az egész magyarság kötél álta-
lival a nyakában. Nagy vérközösségben.

ANGYAL Elegem van, Bátyus. Nincs erőm túlélni, meg akarok halni.
Vagy fordítva: nincs erőm meghalni, túlélni akarok... Jó, mind-
egy, ne bonyolítsuk... Jó lesz a kötél általi is. Kiegyeztem a kö-
téllal. Egy pillanat az egész, lepereg előttem az egész életem, látni
fogom ismét Máriát, akit a forradalom miatt elhagytam. Azt
ígértem neki, visszajövök, győztesen térek vissza, huszárcapitányi
rangban, és elveszem feleségül. Egy ujjal sem értem hozzá. Azt
akartam, hogy szabad legyen tőlem. Hogy ne kössem magamhoz.

- BÁTYUS (*üvöltözök*) Ismételjük el a szökési tervet! Szökjünk meg!
Ismételjük már el! Kezdjük! Amikor sötét lesz... Folytasd!
- ANGYAL De hogyan lesz sötét, Bátyus. Eddig még egyszer sem volt sötét. A börtönben soha nincs sötét. Világos? Azért börtön. Mert itt minden világos. És nincsenek csodák.
- BÁTYUS Azt mondtad, kitalálok, hogyan legyen sötét. Azt mondtad, kitalálok... (*Fojtogatja*) Hát lesz most akkor sötét, az hétszentség. Olyan sötét, amilyen még nem volt...
- ANGYAL (*nem védekezik, fuldokolva*) Mi az, hogy magyar sors, Bátyus? Én félig osztrák vagyok. Vagy orosz. Vagy tatár. Nem, nem. Én félig román vagyok. Vagy tán egészen az...?
- BÁTYUS (*elengedi*) Nem akarsz te meghalni. Még meghalni sem akarsz. Tudtam.
- ANGYAL Nocsak. Arra kíváncsi volnék, hogy mit is akarok.
- BÁTYUS Akkor jól figyelj, megmondom. Ha igazán akarod tudni, megmondom.
- ANGYAL Csak tessék, mondjad.
- BÁTYUS Meg akarsz halni, és túlélni is akarsz ugyanakkor, hogy kiélvezd magad a kurva történelemben. Ha meghalsz, nem jó, mert nem tisztelheted önmagadat mint hőst. Ha pedig túlélés, akkor meg vagy sértődve, hogy másokat kell tisztelni, akik hősként meghaltak, téged meg gyötör a lelkiismeret, amiért a vérük és a gyávaságod árán életben maradtál. Stimmt?
- ANGYAL Mit jelent az, hogy stimmt?
- BÁTYUS (*nem érti a kérdést*) Hát azt, hogy...
- ANGYAL Tudom, tudom. *Nekünk* mit jelent?
- BÁTYUS (*meglepetten*) Nem... ugyanazt?

HATODIK JELENET

Körbe-körbe járnak az elítéltek, egyre növekvő ritmusban, míg végül fáradtan lerogynak.

- BÁTYUS Hány óra lehet?
- ANGYAL Nem mindegy?
- BÁTYUS (*megenyhül, fáradtan*) És a szökés?
- ANGYAL Alvás.
- BÁTYUS Nem színlelem tovább. Nincs semmi értelme.

ANGYAL Ugyan mit?

BÁTYUS Az alvást. Meg az álmot.

ANGYAL (*kuncog*) És a forradalmat? A szabadságot? A népek tavaszát?

BÁTYUS (*nevet*) Itt? A várbörtönben?

ANGYAL Itt. Aludjunk! Vagy kezdjük mindjárt tizenötödikével. Március idusa. Te kezded.

Színházát játszanak, a jelenetekből ki-kilépve kommentálják a felidézett pillanatokot.

BÁTYUS (*mintha olvasna. A fölvaltva idézett szöveg alatt a szemtanúk közös emlékezését idéző hanghatás, amely a kettőjük által rögtönzött színházat kíséri*) „A nagyméltóságú helytartó tanács sápadt vala, és reszketni méltóztatott...” (*Eljátssza, diadalmasan nevet*)

ANGYAL Legalábbis így láttuk akkor... De nem így a rögtönítelő bíróság, néhány hónappal később mindössze... A nagyméltóságú rögtönítelő bíróság egészségtől kicsattanó, pirosposzsgás arccal végezte munkáját, csak úgy röpködtek a vidám halálos ítéletek, vagyonelkobzások, kisemmizések, számolatlan számkivetések...

BÁTYUS Legalábbis így láttuk most, nem is olyan régen...

ANGYAL Tűzet szüntess... Ne innen, előbbről. Onnan hogy: „Korán reggel előadtam szándékomat a sajtó rögtöni felszabadításáról, társaim beleegyeztek...”

BÁTYUS ...Vasvári és én föl s alá járkáltunk a szobában...

ANGYAL ...Vasvári az én botommal hadonászott, nem tudva, hogy szurony van benne; egyszerre kiröpült a szurony...

BÁTYUS ...egyenesen Bécs felé...

ANGYAL ...anélkül, hogy valamelyikünket megsértett volna...

BÁTYUS ...Jó jel! – kiáltánk föl egyhangúlag.”¹

ANGYAL (*kilépve*) Bécszet leszámítva.

BÁTYUS (*belejön*) Meg az oroszokat, Szeben várában. Akiket mind egy szálig kiűztünk. Úgy kipörköltük őket, mint a patkányokat... Istenem, de szép is volt...

ANGYAL Honnan?

BÁTYUS Mi honnan?

ANGYAL Honnan pörköltük ki őket?

BÁTYUS Szebenből, emlékszel. Úgy ötezren lehettek az ostrom elején.

ANGYAL Szeben... Szeben... Lássuk csak... Én egy Kőváryra emlékszem, osztálytársam volt Nagyváradon, nem, nem, évfolyamtársam

1 Részlet Petőfi naplójából.

Temesváron, a Katonai Akadémián, de lehet, hogy a tanítványom a kolozsvári egyetemen. A Kőváry, ipszilonnal, már a harmadik neve volt, amikor megismertem, most meg valahogy másképpen hívják megint. Egy igazán tehetséges besúgót ismertem meg benne, a szakma megszállottját. Csak szeretettel tudok gondolni rá. Ide-oda húzigálták a határokat, már senki nem tudta, mire számítsen, csak valamiféle konok elhatározásból tartották magukat, ellenálltak minden névváltoztatásnak, beolvasztásnak, kitoloncolásnak, elarctalanításnak, felszámolásnak és megszüntetésnek. Nem úgy Kőváry! Legvégül kiderítette, hogy német, és ripsz-ropsz, kivándorolt. Búsás jóvátételben részesült, mert erőszakosan megváltoztatták a nevét, és szenvedett a németisége miatt. Hivatalos papírokkal igazolta, hány névváltoztatásra kényszerült. Volt neki magyar, román, orosz neve, több vallást is gyakorolt és tagadott meg buzgón, könnyedén, utánozhatatlan eleganciával. Született győztes.

BÁTYUS Én csak arra a szuronyra gondolok. Nem tudom elfelejteni azt a repülést. Jó jel! Repül a magyar szurony, a tavaszi napsütésben, Bécs felé, ki tudja, hol áll meg...

ANGYAL Zuhogott az eső, ez százas.

BÁTYUS Mindegy. Repül, mint a villám, a tavaszi esőben, Bécs felé...

Az se kutya: villám a tavaszi felhőszakadásban. Tiszta költészet... Bécs felé, ez a lényeg. Hát erről nem volna szabad megfeledkeznie a csüggeteg népnek.

ANGYAL Volt ott a szobában egy férfi, senki nem tudott róla semmit, Bolond Huszárnak szólították, mintha ez mindenkinek természetes lett volna, hogy így hívják. Mellettem állt, és amikor elröpült a szurony a bot végéről, egyenesen Bécs felé, az elragadtatott kiáltások utána mennyezet felé mutatott, és azt ismételte kiáltva: „A szurony! Jön vissza a szurony! Hasalj! Meneküljünk! Gyűjtsétek össze a gyermekeket és az asszonyokat a menedékekbe... veszedelem... veszedelem...” Fejvesztve kirohant a teremből. Mindenki harsányan nevetett rajta, volt, akinek még a könnye is kicsordult, meg is dobálták, amivel tudták. Bolond Huszár! Bolond Huszár! – zengett utána a mámoros kórus.

BÁTYUS Te is zengted...

ANGYAL Én is zengtem... És te is...

BÁTYUS Én is...

ANGYAL Meg is dobáltad...

BÁTYUS Bizony meg... És te is.

ANGYAL De még mennyire!

Hosszabb szünet. Bátyus töri meg a csendet.

BÁTYUS (*kuncog*) Most találtad ki. Gratulálok. Az utolsó szóig.

ANGYAL Mit?

BÁTYUS Bolond Huszár történetét.

ANGYAL Bolond Huszár? Lehet, hogy most. Könnyen lehet. A többi meg, a szuronnal meg Béccsel, akkor találtuk ki, március idusán, a népek tavaszán, emlékszel. Közösen találtuk ki, tehát minden okunk megvolt rá, hogy elhiggyük. Bolond Huszár leszámítva, akit kikergettünk. És akit, mert csak én emlékszem rá, természetesen én találtam ki. Te nyilván elfelejtetted, kiűzted az emlékezetedből, lefojtottad, megtagadtad. Amire közösen emlékszünk, az a való, amire pedig egyenként, azt a fikció... Bolond Huszár az fikció, legyen, legyen...

BÁTYUS Írás sincs róla.

ANGYAL Igaz, igaz, elismerem. Mindenesetre Bolond Huszár, amikor elhagyta a megelőlegezett győzelemtől felforrósodott termet, önmagából kivetkőzve rohagált a földeken, váltig ordítózva, az asszonyok és a gyermekek életéért könyörgött... Mígnem eltűnt a szemünk elől, a kukoricaföldeken...

BÁTYUS Törökbúza, nem kukorica...

ANGYAL Mit számít az most...

BÁTYUS Számít.

ANGYAL De nem is a törökök hozták nekünk!

BÁTYUS Mít számít az...

ANGYAL Számít.

BÁTYUS Jó, jó, csak ne kukoricázzunk!

ANGYAL Rendben, akkor legyen törökbúza, legyen... De arra talán emlékszel, hogy ott rohagált a bokáig érő vetésben és azt kiáltotta: itt vannak az osztrák szuronyosok, itt meg az oroszok, egy sor császári osztrák, egy sor cári orosz, még gyerekek, látjátok, még zsenge füvek, de őszig megnőnek szuronyaikkal együtt, segítség, segítség...

BÁTYUS Tisztázzunk valamit. Egy apróságot: elrepült vagy nem repült el a szurony a bot végéről? És nem Bécs felé? Ezt akard mondani? Hiszen mindannyian ott voltunk, ezt nem tagadhatod. Azóta is idézik az esetet, le van írva, feketén-fehéren...

ANGYAL És valóban úgy láttuk. Akkor legalábbis. Mondd csak: ha egy szurony repül, bármerre, lehet az egyáltalán jó jel?

BÁTYUS (*tettetett bölcsességgel*) Hm-hm. Nagy kérdés.
 ANGYAL Bárhová repülhetett volna. Ha netán megöl valakit közülünk az a fránya szurony, akkor is Bécset kiáltoztunk volna, mint az eszemetek. Bécset okoltuk volna egy igaz és bátor forradalmár korai haláláért... Mindenütt Bécset láttunk a szemünk előtt.
 BÁTYUS Most meg mindenütt várbörtönt.
 ANGYAL (*nevetve*) Az igaz.
 BÁTYUS (*nevetve*) Az igaz.

HETEDIK JELENET

Harsona, kövön csattogó katonai csizmák, pattogó vezényszavak távoli hangja. Majd, a jelenet alatt, ismert bécsi keringő szól, katonazenekar előadásában. Az ablakból gyér fény világítja meg a cellát. A két fogoly figyelni kezd, mintha a hangokból akarnák megállapítani, mi történik. Hirtelen elhatározással Angyal tolvajlétrát tart Bátyusnak, ő meg föláll Angyal vállaira, hogy kikémlelhessen az ablakon. Bátyus háttal, Angyal szemben áll a közönséggel (háttal a fálnak), arca mindvégig jól látható. Sokáig nem szólalnak meg, minden idegszálukat megfeszítve figyelnek, ezt a képet látjuk egy ideig, a külső hangok kíséretében²

ANGYAL Na?
 BÁTYUS Nocsak, Mayer, a brünni hóhér. Ő megy legelől... Megismerem a komát a járásáról...
 ANGYAL (*ábrándosan*) A legjobb hóhér hírében áll... Kiváló szakember...
 BÁTYUS Nagy vigasz, angyalom. Jönnek! Ők azok, egytől egyig.
 ANGYAL Kik? Mondjad már...!
 BÁTYUS (*mintha rádióközvetítés volna*) A nehéz harcokban megedzett hadférfiak... Kivezényeltettek a reájuk nézve ugyan gyászos, de meg nem érdemlett csapás elviselésére... (*Szünet*) Ők egész nyugodtan és egész maguk megadásával bízák sorsukat és életüket arra, kinek kezeiből minden jó...
 ANGYAL Ki az istenről hadoválsz, Bátyus?! Kinek a kezéből jön minden...
 BÁTYUS (*helyezkedik, próbálkozik*) Várj csak... De nem, nem... (*Tárnyilagosan*) Nem látom, nem látszik innét.

² A jelenetben Sujánszky Euszták aradi minorita tanár beszámolóját használtam fel.

ANGYAL (*sietteti*) Tovább! Tovább!
BÁTYUS Itt tartunk! Ne sietess, itt tartunk.
ANGYAL Hol, nyomorult?
BÁTYUS Jól látszik ...
ANGYAL (*közbevág*) Na ugye! Folytasd!
BÁTYUS ...hogy virrasztottak a nagylelkű foglyok. Példás buzgósággal a bűnbánat és oltári szentségben részesülve, maguk csinosítgatásával töltötték az éjszakát. Lelkük tiszta öntudatában várák be ama borzasztó időpercet, mely őket annak színe elé állítja, kitől ügyük szentséges és igazságos voltaért szenvedett vértanúi halál után a dicsőség babérját megnyerik...
ANGYAL Na még ez is! Annak színe előtt...! Mit nyernek meg? Kitől?
Nem értem, nem értem. Egy szót sem értek az egészből!
BÁTYUS Egyikük húzza a lábát ...
ANGYAL Borzasztó spectáculum!
BÁTYUS ...odafordul a melléje kirendelt papi személyhez...
ANGYAL (*kiált, szinte magán kívül*) Ügynök, ügynök az is! Nehogy győnjön neki, nehogy...
BÁTYUS ...mielőtt eltávoznék, tisztelendő barátom, ha nem utál, csókoljon meg engem. Hogy utálnám a hősök leghősebbikét, mondja a pap. Egymás nyakába borulnak és keservesen sírnak.
ANGYAL Csókkal! Csókkal árulja el, tudtam! Borzasztó spectáculum!
BÁTYUS A kivégzőosztag parancsnoka megállapítja a felfüggesztési rendet. Felszólítja Mayert, ne késlekedjék a nyaki csigolya határos elroppantásával. Mayer ünnepélyesen megígéri.
ANGYAL Kiváló, kiváló szakember!
BÁTYUS Egyik elítélte a másikat avval biztatja, hogy nemsokára együtt lesznek ismét... A merev lábú azt mondja: odafönt igazságosabban ítélnék fölöttünk.
ANGYAL Mit mond? Hol?
BÁTYUS Odafönt, azt mondja. A mutatóujjával meg is mutatja a többieknek ...
ANGYAL Nézd meg, mire mutat.
BÁTYUS Nem látom, nem látom, az istenit neki! Van valami a bitó felett, amit nem látok.
ANGYAL Nem látja a nyomorult!
BÁTYUS Az első. Merev lábbal, de méltóságteljesen, pazar tisztí öltönyben a bitó alá lép. Mayer, a brünni hóhér gyakorlott mozdulattal elroppantja ...

ANGYAL Szörnyű, szörnyű spectáculum...

Kirohan Bátyus alól, aki már korábban megkapaszkodott a falból kiálló vasakban. Bátyus úgy lóg, mintha föl volna akasztva (a nézőnek nem kell észrevennie azt a pillanatot, amikor megkapaszkodik)

ANGYAL Bátyus! Bátyus! Legalább te ne hagyj itt! (Összeomlik)

NYOLCADIK JELENET

Égzengés, bő eső, amely lassan átúszik a dal zenei kíséretébe. Mária hangja beszűrődik a cellába, egy idő után mindketten vele énekelnek, nem is eszmélve, kitől származik az ének. Nem forradalmi dal, sokkal inkább visszaemlékezés, mint mikor gyermekének énekel az anya egy régi éneket, katonadalt, sanzont, amit a gyermek tulajdonképpen nem is érthet.

MÁRIA *(énekel)* Sűvölt a zivatar
A felhős ég alatt,
A tél iker fia,
Eső és hó szakad.

Itt kívül a hideg,
Az éhség ott belül,
E kettős üldözőnk
Kínoz kegyetlenül;

S amott a harmadik:
A töltött fegyverek
A fehér hóra le
Piros vérünk csepeg.

Az utolsó, refrénszerű szakaszba előbb Angyal, azután Bátyus is bekapcsolódik, többször eléneklük

MÁRIA Fázunk és éhezünk
ANGYAL S átlóve oldalunk,
BÁTYUS Részünk minden nyomor...
De szabadok vagyunk!

A következő jelenet alatt, az első harmadában legalábbis, hallatszik a dal zenei kísérete.

ANGYAL (*főlriad*) Mária! Hol vagy? Kedvesem!

MÁRIA Itt vagyok előtted, angyalom.

ANGYAL Hogy mondtad? Angyalom? Akkor már nem is élek?

MÁRIA Azt mondtam: „Holtomiglan vagy holtodiglan hihetetlenül el nem hagylak...” Mire te azt mondtad: „Holtomiglan vagy holtodiglan hihetetlenül el nem hagylak...” Emlékszel?

ANGYAL Emlékszem. És szóról szóra be is tartottam.

MÁRIA Hazudsz! Hazudsz! Hazudsz! Megcsaltál. Otthagytál. Pincékben kellett bujkálnom miattad a katonák elől. Csak Bolond Huszár maradt otthon, ő segített az asszony népen, ahogy tudott.

ANGYAL (*kétkedve*) Bolond Huszár...? Hát persze, tudhattam volna...

MÁRIA Ki más?! A többi nagyokos, az öblös hangú gyávák kerekét oldottak, rohantak egyenesen a háborúba... Belevetették magukat az égő tengerbe... Pfüj!

ANGYAL Téged is bántottak, Mária?

MÁRIA Semmi közöd hozzá, ha bántottak, ha nem. Nem bántottak. Azt tették, amit a helyzet diktált nekik. És én is... (*Elharapja a szót*) Amit megengedtetek, sőt felkínáltatok nekik... És nekünk... Mit megengedtél, sőt felkínáltál... Nekik... És nekem... Forradalmi életet éltünk, angyalom, ahogyan te is. Szabadság, szerelem: mindkettő bőségesen kijutott nekünk.

ANGYAL (*tétován*) Neked is?

MÁRIA A részletekre vágysz, honvéd?

ANGYAL (*boszúsomjasan*) Kik voltak? Osztrákok? Oroszok? Románok? Szerbek s rácok? (*Elbizonytalanodva*) Magyarok?

MÁRIA Katonák, nem mindegy? Hetykék, kackiások, szilajok, duhajok, előrenyomulók, visszavonulók, ostromlók és kirohanók... vérmesek és... behatolók... Ti férfiak...! Ennek a ti férfias játékoknak...

ANGYAL A forradalomnak, Mária...! Vigyázz, hogy beszélsz, vigyázz!

MÁRIA Kit érdekel, hogy forradalom vagy háború vagy helyi kis csetepaté ágyúval és kartáccsal? Mi a különbség? Ennek a ti férfias játékoknak igencsak összetéveszthetők a szereplői, ha egy asszony szemszögéből nézzük. Az egyik vagy a másik oldalról. Honnan tudjam, amikor te sem érted az egészet?

ANGYAL Holtomiglan el nem hagytalak.

MÁRIA (*harsányan, hisztériáisan kineveti*) Mit beszélsz? De hiszen már az első nap elhagytál. Pesten, március idusán. Beköltözött a szívedbe a halál angyala...

ANGYAL A szabadságé, Mária.

MÁRIA Mindegy. Mindegy. Felemelt ujjakkal ismételted az esküt. Eszedbe se jutott a másik eskü, amit nekem mondtál?

ANGYAL Nekem a kettő egy.

MÁRIA (*gúnyosan*) Túl sok forradalmi verset olvastál, angyalom. És olvasmányaidat összekevered az élettel. Az én életemmel... Még hogy egy a kettő. Ti férfiak...! Bármilyen történe is veletek a háborúban, csak győztesek lehettek. Élet vagy halál, győztes vagy vesztes, mindegy: hős. Tehát győztes. Mintha minden férfi ugyanazon az oldalon harcolna. A saját véretekéből valót is lemeszáróljátok, ha úgy kívánja a háborús érdek. Szisszenjenek fel a katonáink, borítsa el agyukat a vér, hogy még vérmesebben harcoljanak! Figyeljenek fel végre a módfelett finnyás és kényelmes nagyhatalmak! (*Szeretettel*) Megátalkodott győztesek...! Halál rátok! (*Ütlegeli*) Halál rátok! (*Ütlegel, átöleli, sír*)

ANGYAL Ne... Ne... Mária...! Még te is elítélsz?

MÁRIA Halál! Nincs kegyelem! Kötél általi... Ezt érdemled... (*Elmenőben*) Végeztem, végeztem, ne is lássalak többet...

ANGYAL Maradj még...!

MÁRIA (*suttogva*) Szökjél meg! Ki innen, értetted...?!

ANGYAL Hova szökjék?

MÁRIA Mindegy, te bolond! Megvárlak... Gyere... Vasárnap hajnalban, még a napkelte előtt...

ANGYAL Nem fog sikerülni.

MÁRIA Felejts el mindent, értetted? Mindent! Megvárlak, elmegyünk egy ismeretlen helyre és mindent újrakezdünk. Élni fogunk... Élni... Élni... Élni...

KILENCEDIK JELENET

A hang kiúszik, elkezdődhet ismét a dal, az első versszakba vagy a refrénbe (az utolsó szakasz) belevegyül az ajtónyitás, csikorgás, csörömpölés, láncok-bilincsek zaja.

FOGLÁR 1849.0813-as számú fogoly, lépjen elő! (*Nem történik semmi*) Nem hallja? Milyen nyelven ért maga? Jelentsen!

VITÉZ Jelentem, az 1849.0813-as számú fogoly nem tartózkodik ezen a helyen.

FOGLÁR Összezavartam a papírokat, verje meg magát a magyarok istene. (*Papírokkal ügyetlenkedve*) Az 1956.1023-as számú fogoly...

VITÉZ Jelentem...

FOGLÁR Mit jelent maga? Nem jelent maga semmit, megértette?

VITÉZ Értettem.

FOGLÁR Értette? Na mit értett meg, erre kíváncsi vagyok.

VITÉZ Azt jelentem, hogy nem jelentek semmit.

BÁTYUS És én sem. Nem jelentek semmit, jelentem tisztelettel.

FOGLÁR Maga csak ne jelentse, hogy nem jelent. Itt én döntöm el, ki jelent valamit, vagy ki nem jelent semmit. Akármit! Értettük?

BÁTYUS Értettem. Jelentem, nem jelentek.

FOGLÁR Mindent összehordanak itt nekem, a magyarok istene verje meg magukat! Most meg szégyenszemre belezavarodtam. Belezavartak. Előlről kell kezdenem az egészet. (*Majdnem sír*) Előlről. (*Megembereli magát, kimegy és visszajön ismét*) Az 1849.0813-as számú fogoly lépjen elő!

BÁTYUS Jelentem, az 1849.0813-as fogoly nincs ebben a cellában.

FOGLÁR (*hirtelen váltva, cinkosan*) Lehet, hogy szökésben van?

ANGYAL Nem tudom, jelentem.

BÁTYUS Végrehajtották rajta az ítéletet.

FOGLÁR (*megkönnyebbülten*) Vagy úgy. Van még igazság a földön. Na és az 1956.1023-as számú fogoly?

BÁTYUS Nincs róla tudomásunk.

FOGLÁR Ne hazudozzon itt nekem! Nincs róla tudomása, az 1956.1023-asról?! Éppen magának!

ANGYAL Kivégezték.

FOGLÁR Nagyszerű, már evvel sincs dolgom. Kihúdom. Akkor helyesbíték. Helyesbíték! Azazhogy egész pontosan helyesbíték: nézzük csak, az 1989-es számú nőnemű fogoly... (*Felnyerít*) Maga az? Na, mutassa meg magát! Hát nem... mégsem... Helyesbíték, az 1526.1526-os számú, az 1918.1918-as számú, vagy hogy is... Hogy ezek ott fenn mindent összezavarnak...! Na, lóduljon, maga az, az egyik biztosan maga... Ott a helye a többi között... Bolond Huszár! (*Bedobja a cellába, elmenőben*) Hogy ezek ott fenn mindig mindent összezavarnak a kurva papírjaikkal...

TIZEDIK JELENET

Szünet, zene, olyanszerű, mint egy varázslat. Vitéz áll előttük, olyan, mint egy angyali jelenés. Kezében sakktábla, egy hálóban a maga készítette figurák. Magas, sovány, kifejező szemek, megállapíthatatlan korú, valamiféle ismeretlen derűt áraszt maga körül.

ANGYAL Jó reggelt! Szervusz! Szabadság, szerelem.
BÁTYUS (*Angyalhoz, aki elfordul*) Na, nem kell így bejiedni. (*Vitézhez*)
Itt a kezem, Bátyus a nevem. Bátyus honvéd. He-he.
VITÉZ Vitéz vagyok. Sk.
ANGYAL (*bemutatkozik ő is, szárazon, gyanakodva*) Angyal.
VITÉZ Vitéz. Sk.
ANGYAL (*bátortalanul*) Mi az, hogy sk?
VITÉZ Sk: saját kezű. Ez az én kezem. Ennyit jelent, jelentem...
BÁTYUS Ja. Igen. Jó. Jelenti.
ANGYAL Aha. Angyal honvéd.
VITÉZ Angyal? Akkor te már nem is élsz.
ANGYAL Honnan tudod?
VITÉZ Mit?
ANGYAL Azt, hogy már nem is élek.
VITÉZ Miért, élsz?
ANGYAL A rögtönítélő bíró is pontosan ugyanezt mondta. Ha Angyalnak hívnak, akkor már nem is élek.
VITÉZ Tudom, Angyal. Egyszerűen csak tudom.
ANGYAL Ki vagy te?
VITÉZ Vitéz.
ANGYAL (*fényegetően*) Vitéz? (*Hosszan fürkészi, közelről*) Hát remélem.
BÁTYUS Kötél általi?
VITÉZ De még mennyire!
BÁTYUS Na és mikor?
VITÉZ Nekem már megvolt. Hála a Fennvalónak! Vagy annak a családatos brünninek.
BÁTYUS (*nem érti*) Micsoda? A végrehajtás...? A halál...?
VITÉZ (*kuncog*) De még mennyire, többször is. Hajaj...
ANGYAL Akkor te... (*Nevet, cinkosan bevonná a saját játékába, zagyván*) Igen, igen, értem... A bíró, Mária. Bíró Mari, hát persze. Neki már megvolt a Mária. (*Belemelegszik*) Előbb Szibériára ítélték, Mária meg követte valahova, csak ment. Nekem is megígérte,

de már késő volt. Akkor már kimondta a kötél általi igent, a holtomiglant és a holtodiglant. Egy kicsit sajnálkozott miatta, de aztán azt mondta, mindkettőnknek jobb így. Hangosan sírt, amikor elvezettek...

VITÉZ Mit mond? A rögtönítélő bíró nő volt? Valóban nő lenne? Nem tudom elhinni.

BÁTYUS Pedig az. Mária. Tanúsíthatom.

ANGYAL Jajveszékelt, az Isten nevét kiáltozta... De aztán mégis elítélt a forradalomért. A szabadságért és a szerelemért.

VITÉZ Az Isten nevét kiáltozta? Nocsak. Ez igazán meglepő. Na és mi a neve?

ANGYAL Mária.

VITÉZ Az Istennek, nyomorult.

ANGYAL Nem tudom. Elfelejtettem. Nem emlékszem.

VITÉZ Óriult! Kötni való gazember! Ilyesmit elfelejteni...

ANGYAL (*félrehívja Bátyust, sűgva*) Csak óvatosan. Valami itt nincs rendben. Lehet, hogy besűgő, azért hozták ide, hogy összeállítsa a többiek névsorát. Akik szökésben vannak.

BÁTYUS (*sűgva, nem érti*) A többiekét? Akik szökésben vannak? Vannak még szökésben?

ANGYAL Hallottad. Na és mi a neve? – ezt kérdezte. Jó lesz vigyázni.

BÁTYUS Mire vigyázni, Angyal?

ANGYAL A nevekre. Ki akarja szedni belőlünk.

BÁTYUS Az Istenét. Csak azt akarta megtudni...

ANGYAL Na ugye. Ő még biztosan szabadlábbon van.

BÁTYUS Megőrültél?! Te teljesen kiakadtál, barátom... De hát az nem is a mi oldalunkon harcolt.

ANGYAL Hát ebben én nem vagyok biztos... Még hogy az Isten nem a mi oldalunkon harcolt. A magyarok Istene...! Kutyakötelessége a magyarok Istenének a mi oldalunkon harcolni.

BÁTYUS (*főlemeli a hangját*) Térj észhez, Angyal. Te is tudod, hogy nincsenek többiek, nincs kit feladni, senki, senki, egyetlen nevet sem ismerünk, mindenkit kivégeztek már, csak mi vagyunk, a várbörtön, meg ezek, akik őriznek, ezek a magyarok...

VITÉZ Nagy tévedés.

ANGYAL (*főjtottan*) Mondtam, hogy tartsd a szád, te nyomorult!

BÁTYUS Osztrákok.

VITÉZ Hideg.

ANGYAL Oroszok. Hát persze.

VITÉZ Fagy, fagy.

BÁTYUS Beszélj világosan, ki vagy?

VITÉZ Vitéz.

ANGYAL És mióta vagy itt, a várbörtönben?

VITÉZ Már nem is emlékszem. De majd összeszámoljuk. Idő az van, bőven. Na és ti? Kik vagytok? Nagyon kíváncsi volnék a válaszra. Odaadom a déli adagomat és a sakk-készletemet, kőkemény kenyérbél, prima áru, ha ezt meg tudjátok válaszolni. Na, kik vagytok?

Nem értik, körbejárják, mintha nem volna valóságos személy, diszkrétan megérintik. Az egész játékot Vitéz nem is érzékeli, nehézkesen, húzva a merev lábát, lebeveredik, fölrakja a sakkfigurákat.

BÁTYUS Nem mindegy? Nekünk már az egyik lábunk itt, a másik meg ott.

VITÉZ Hol? Na hol?

ANGYAL Hát a... túlvilágon.

VITÉZ Stimmt! Az enyém is. Ide nézzetek! Nincs is bal lábam. (*Megkopogtatja*) Fa. Jó száraz érzés. Szép hangja van, mi?

ANGYAL Hol van a bal lábad, Vitéz?

VITÉZ Ott. Túl. Fél lábbal már átléptem a halál küszöbét. A másik fél meg valahogy még itt maradt, velem együtt. Ágyúgolyó, kötél, kartácstűz, szurony, kard, tőr, kiegyenesített kasza, még gereblye is. Valahogy itt ragadtam. A lábam meg huss, elszállt, mint a pinty.

ANGYAL Huss? Elszállt? Mint a pinty?

VITÉZ Nem, nem, jogos az észrevétel. Tulajdonképpen mennybe ment. Láttam, ahogy komótosan fölbicegett az égbe. És megnyílt előtte az ég kapuja, a lábam meg szépen bemasírozott. Mit tehettek volna? Ilyet még nem láttak, esküszöm...

TIZENEGYEDIK JELENET

Időmúlás, sakkozni kezdenek, zene, Angyal és Vitéz sakkoznak, Bátyus kibicel, énekelgetnek, dudorásznak.

ANGYAL (*dúdolva*) Kietlen pusztaság
Ez, amelyben lakunk;
Nincs egy bokor se, hol
Meghúzhatnók magunk.

VITÉZ (*bekapcsolódik*) Fázunk és éhezünk
S átlóve oldalunk,
Részünk minden nyomor... *stb.*

ANGYAL (*meglepődve kérdezgeti*) Pilvax?

VITÉZ Nem.

ANGYAL Nagyszeben?

VITÉZ Á, ahogy.

ANGYAL Március 21, Kolozsvár!

VITÉZ Kolozsvár... Kolozsvár... Nem rossz hely, Istenemre... De nem, nem. Sajnos, nem.

ANGYAL Hohó! Marosvásárhely! Március 19. Ez százas.

VITÉZ A fekete március? Nem, az sem.

ANGYAL Még szerencse.

VITÉZ Még szerencse.

BÁTYUS Megvan! Bécs!

ANGYAL (*hitetlenül*) Bécs? Lehetetlen. Talán inkább Temesvár.

BÁTYUS Az, az, persze! Kartács! Átlótt csákó kevéssel a homlok felett!
Nyolcvan bátor legény több ezer ellen... Az volt az igazi! Mindenre emlékszem... Áttörtünk, majd vissza, aztán még egyszer. Ágyúgolyók süvítettek a fejünk felett... Addig fogytunk, ameddig csak bírtunk, míg végül, a döntő roham előtt, villámgyorsan kiosztottuk a kitüntetések, és egy emberként letettük a fegyvert!

ANGYAL (*átölelve csitítja*) Jól van, Bátyus, jól van. Csendesedj meg..., most már minden rendben van... elértük, amit akartunk... Tudnak rólunk a világban, és nem hagyják annyiba... Gondolj a jól szervezett emigrációra... A velünk rokonszenvező nagyhatalmakra... Erre mérget vehetsz... Jól van, no... (*Suttogva*) Megszökünk úgy is... Aztán kereshetnek... Mária... De hiszen tudod, hogy számíthatunk rá...

BÁTYUS Mária?

ANGYAL Persze... mindent előkészített... Lesz szekér, ruhák, minden, meglátod...

VITÉZ Sakk.

ANGYAL Igen, igen... Sakk a bolonddal, aha. Hát ez matt! Mattot adott a huszárral ez a bolond. Hát én még ilyet életemben nem láttam. Mattot, nekem, egy bolonddal. Hát csak üsd le nyugodtan a királyt, Vitéz uram, én meg kikiáltom a republikát, és az egész mehet tovább, amíg még játékosok vannak a táblán.

VITÉZ Már nagyon kevés van. Mindenesetre okos, gratulálok.

TIZENKETTEDIK JELENET

Időmulás. Harci zajok, ágyúszó, gépfegyverropogás, de mindez valószerűtlenül, mintha a belső kivételése volna.

BÁTYUS Te tulajdonképpen hány éves is vagy, Vitéz?

ANGYAL Meséld tovább, Vitéz! Tovább!

VITÉZ Akkor hirtelen hideg lett, ellepte a dér a mezőt, befagytak a folyók... Akkora hó hullt, hogy a lovak szügyig álltak benne, és nem tudtak eldőlni, miután kilehelték a párájukat. És... Nincs tovább. Elfejtettem.

ANGYAL Hova lett a lábad?

VITÉZ Nem emlékszem. Levágta a jég. Befagyott a folyó, befagyott a tó, én meg ott fekidtem eszméletlenül a parton. Több sebből véreztem, mint a haza. Biztosan belecsüngött a jobb lábam a vízbe, és amikor megfagyott, levágta, mint egy olló. *(Hamiskásan kuncog)* Akkor láttam takaros mennybemenetelét is... A következő naptól aztán már csak jobb lábbal keltem fel.

BÁTYUS Azért dugtak börtönbe, Vitéz. Mert baromira szerencsés vagy.

ANGYAL Ide is jobb lábbal lépett be.

BÁTYUS Akkor szabadíts ki innen! Szabadíts meg a gonosztól!

VITÉZ Mitől? Ja? Arról lehet szó.

ANGYAL Szökjünk meg! Együtt.

VITÉZ Hova? Ki? Hova ki? Jó. Legyen.

BÁTYUS Van egy tervem.

VITÉZ Az nem elég. Csodára van szükség.

ANGYAL Akkor nincs remény.

VITÉZ Régen legalább tudták, milyen évszakban kell a háborút vagy a forradalmakat megszervezni. *(Éles iróniával)* Hja, a régi szép idők, amikor még az almafavirágzás és a háború, a gólyahír és az ellenség felkoncolása között szerves összefüggés állt... Rend, uraim, ezt nevezném rendnek... Aki ebben vét, az egyenesen az Isten ellen harcol. Annak az Isten az ellensége. Nekem így sikerült. Vagy nagyon elhúzódott az ügy, jött a tél, és ez lett a vége.

BÁTYUS Látod, megmondtam.

ANGYAL És szerinted szabadlábbon van?

VITÉZ Kicsoda?

ANGYAL Hát az Isten.

VITÉZ Nem tudom. Ez itt a kérdés.

ANGYAL Ez.

VITÉZ Télen háborúzni, ki hallott még ilyet?! Mondtam nekik, ne most, októberben. Az ősz nem erre való. Még népfelkelésre vagy polgárháborúra se, tudom, mit beszélek. El kell szépen végezni a munkát a földeken, aratás, betakarítás, újkenyér, újbor, be kell fejezni, amit elkezdtünk, most ez a dolgunk. „A föld megadta a gyümölcsét...”, egyebek stb. Mindhiába hoztam szóba a régieket... Nem mindegy, hogy mikor veszít az ember! Levágta az Isten a lábamat. Nyisz-nyisz.

ANGYAL Vagy az osztrákok.

BÁTYUS Vagy az oroszok.

ANGYAL Igaz is, az oroszok.

BÁTYUS Inkább a törökök.

ANGYAL Ne legyen a nevem török, ha én oda be nem török. Nem igaz?

VITÉZ Dehogy. Az Isten, én csak tudom.

ANGYAL Honnan tudod, Vitéz?

VITÉZ Előtte elaltatott, onnan. Az oroszok nem altatnak. Az osztrákok sem. A törökökről nem is szólva. Ők másképp csinálják. Akivel bajuk van, túl gyenge mondjuk, és meg akarnak szabadulni tőle, azt elküldik egy másik fogolytáborba valamiféle értelmetlen megbízással, télen, és azt mondják neki, még sötétedés előtt térjen vissza. De sötétedésig nem lehet visszaérni. Miért is vágta volna le? Nem kellett nekik az én lábam. Fogságba kerültem, de akkor már tudtam, hogy mindent túl fogok élni.

ANGYAL Visszaértél sötétedésig?

BÁTYUS Fél lábon?! Mese!

VITÉZ Nem, nem, dehogy. Amikor besötétedett, megálltam a hómezőn, és azt mondtam az Úristennek: Levágtad a lábamat, most le akarod vágni a másikat is? Bosszúból megint elmesélem neked az egész életemet. Ez hatott. Csak azt ne, mondta akkor az Isten, tisztán hallatszott, eszében sincs végighallgatni. Csakhogy a fagyhalál időigényes folyamat, hohó, én vagyok jobb pozícióban, érveltem magabiztosan. Elhallgatott, mert sarokba szorítottam. Ha akarod, mondtam neki, csak Mohácstól kezdem, és kihagyom az értelmező kitéréseket. Jórészt a tényekre fogok szorítkozni. Nem fogok elkalandozni, és vitára sem adok alkalmat. Akkor megkérdezte, hiszek-e valójában? Miben? – kérdeztem. A történelemben – vágta rá a választ.

BÁTYUS Hülye kérdés egy Istentől.

ANGYAL Inkább ravasz. Nincs rá jó válasz. Se az igen, se a nem, se a csak, se a se.

BÁTYUS Ha az Isten is történelemfilozófus, akkor mindent értek. Akkor nincs remény.

VITÉZ Kiegészítettünk egyetlen történetben. Azt kérte, ne olyat meséljek el, amit már untig ismer, mert belealszik, és ő is megfagy velem együtt. Jó, mondtam, ezt valóban nem szeretném, ha már Napóleon, az a francia csirkefogó is megúsza. Ezt érdemei elismerése mellett mondom, amelyekre már nem emlékszem. Még hogy az Isten is itt lehelje ki a páráját, az oroszoknál, azt már nem, ha addig élek is. És megígértette velem, hogy nem fogok idegen hatalmakat hibáztatni az esetért.

ANGYAL Hoppá! Megvan! Ez a magyar sors!?

VITÉZ Mire gondolsz?

BÁTYUS Hát arra, hogy mi a magyar sors.

ANGYAL Az idegen nagyhatalmak?

VITÉZ Nagyok és idegenek, nemdebar. Az Isten például, úgy érted. Erre céloztál?

ANGYAL A látható és a láthatatlan idegen nagyhatalmakra.

BÁTYUS A levegőbeli hatalmasságok, akik ellenünk vitézkednek... Bocsánat, Vitéz, bocsánat.

VITÉZ Várd ki a végét!

ANGYAL Van vége, tudtam. Vége van, nincs kiút.

VITÉZ Az apám vagy a nagyapám mesélte, papok voltak mindketten. Vagy a nagyapám apja. Ő is pap volt. És annak a nagyapja is. Ezek közül az egyik, azt hiszem, én vagyok.

ANGYAL Melyik, Vitéz?

BÁTYUS: *(súgva)* Nem tudja, lefogadom.

VITÉZ Márciusban, a forradalom napján, vagy októberben, a forradalom napján... Nos, minden évben azon a jeles napon megkonnagatta a harangokat, kis idő múlva fölment a szószékre, és elmesélte ezt a történetet a saját nagyapjáról. Vagy annak a nagyapjáról. Senki nem jött ilyenkor a templomba, mert féltek, mint a vöcsök.

BÁTYUS De hát mitől féltek?

ANGYAL A hatóságoktól.

VITÉZ Úgybizony.

BÁTYUS Értem.

ANGYAL Mit értesz te ezen?

VITÉZ De őt ez nem zavarta egy fikarcnyit sem, fölment a szószékre, és elmondta a történetet.

ANGYAL Halljuk, halljuk!

VITÉZ Ezt mondta az Úristen is, pontosan ezt. Halljuk, halljuk.

ANGYAL A mennyei seregek nevében nyilatkozhatott.

BÁTYUS És megmenekültél. A történeted miatt, amit az Istennek mondtál. Hát tudod, kinek meséld be!

VITÉZ Amint elmondtam nagyapám történetét, a távolban egy gyufalángnyi fényt pillantottam meg, nem nagyobb, esküszöm, és mintha föl-alá szaladgált volna a hómezőn.

BÁTYUS Lidércfény. Hülyeség.

ANGYAL Megmenekült, Bátyus, hát itt van a szemünk előtt.

VITÉZ Ezt azért még ne siessük el...!

ANGYAL A történetet. Hallani akarom a történetet! (*Úgy mondja, ha mondja, mint egy buta aforizmat*) A történetben Isten elszólja magát.

BÁTYUS Bolond. Kötözni való bolond. Ez nekem is eszembe juthatott volna...!

ANGYAL De nekem jutott eszembe először. Ha-há!

VITÉZ Jó neked, ha így hiszed, Angyal. Ez mindenképpen segít.

BÁTYUS Folytasd, Vitéz! Mondjad már!

VITÉZ De azért valamire még föl lehetett volna figyelni.

BÁTYUS Stop! Én mondom előbb.

ANGYAL Na mondjad, nagyokos!

BÁTYUS Hát hogy az Isten, meg hát... Nem tudom.

VITÉZ Angyal?

ANGYAL Hát... Megvan! Az üres templom.

BÁTYUS És az öreg, vagy ki, mégis végigmondta a történetet. A nagyapját. Az ükapját. A szépapját. A kongó, üres templomban. Ha-há. Tovább, tovább.

VITÉZ Fölment a szószékre, palástban, teljes ornátus, ahogy illik. Márciusban. És egyedül. Nagyapám nagyapja Kossuth Lajos táborig papja volt, és amikor vérbe fojtották a forradalmat, őt is véstörvényszék elé állították. Akkor az öreg előhúzza belső zsebéből, a szíve felől a Kossuth saját kezű aláírásával jegyzett menlevelet, és átnyújtotta a bírónak. A bíró megnézte, majd se szó, se beszéd, apró darabokra tépte, és szétszórta a fecniket.

BÁTYUS (*szörnyülködve felkiált*) Jézus!

ANGYAL Mária!

VITÉZ Mire nagyapám nagyapja lehajolt, egyenként összeszedte, megcsókolta a markában tartott, összetépett szabadságlevelet, és visszarakta a kabátja belső zsebébe, a szíve fölé.

ANGYAL Kötél általi.

BÁTYUS Nem kétséges.

VITÉZ Erre még szükségem lehet, még fogják ezt kérni tőlem, ha nem itt, akkor túl, ezt mondta a nagyapám. Mire a bíró:

Zene, fény.

MÁRIA (*szigorúan*) Tekintsük ezt utolsó kívánságának, és mondjuk ki a kötélt általi igent. (*Gúnyal*) Pusztuljon! Segítsük hozzá a végső győzelemhez. Legyen hős. (*Pajkosan*) Halál... Halál... Halál...

Zene, fény, vissza.

ANGYAL Ugyanaz a nő, felismerem.

BÁTYUS Mária.

VITÉZ Ezek után lejött a szószékről, körbejárta a templomot, még gyomlált is, úgy, ahogy volt, palástban, és hazament.

ANGYAL És egy gyufalángnyi fény kezdett fel-alá szaladgálni, jól láthatóan bicegve, a hómezőn.

VITÉZ Nagy csend lett.

ANGYAL Elnémultak a szüntelen éneklő mennyei seregek.

VITÉZ Pontosan. Honnan tudod?

BÁTYUS Tovább!

VITÉZ Nem fűzött hozzá semmit az Isten se, hacsak a fényt nem tekintjük válasznak. Én meg elindultam a világosság felé. Ahogy közeledtem, a fény egyre nagyobb lett, mire embermagasságnyira nőtt, már hallottam, hogy valaki a nevemen szólít. Egyik fogolytársam volt, a legjobb barátom. Valami lipován fiú, vagy mi, egy szót sem tudtunk váltani egymással, de neki is hiányzott az egyik lába, a jobb, és sokszor lehattunk egymás segítségére. Felgyújtotta magát. Azt mondják, már szürkületkor elkezdte az üvöltözést, a nevemet kiáltotta, és meztelenül rohant körbe-körbe a kerítésen kívül. Az örök hagyták, azt mondták, már régen megbolondult. Bolond Huszár, így hívta mindenki. Aztán lecsapolta az üzemanyagot a parancsnok terepjárójából, és felgyújtotta magát. Így találtam vissza a táborba.

ANGYAL A rohadék!

BÁTYUS Kire gondolsz, Angyal?

ANGYAL Nagyon jól tudod, hogy kire.

BÁTYUS Nevezd nevén!

ANGYAL De hát nem tudom a nevét. Ez a bökkenő.

BÁTYUS Az már igaz.

VITÉZ Később próbáltam megbeszélni vele.

ANGYAL Kivel?

VITÉZ Hát vele, tudod. Többször felvettem neki. De ő hajthatatlan maradt. Megmondtam neki, nem volt fair, amit csinált, én igazán meghalhattam volna, egyik lábam itt, a másik ott, miért kellett ezt csinálni velem. Mire ő csak annyit mondott: ezt nem lehet másképp, hagyj rám, Vitéz, ez nem a te dolgod.

ANGYAL Az ősi rend, gondolom, erre hivatkozott. Nem lehet másként? Csak így?

VITÉZ Így.

TIZENHARMADIK JELENET

Zene, amiből kihallatszanak a harci zajok. A párbeszéddek lelassulnak.

ANGYAL Álmodjunk még egyet! Szeretném látni Máriát, mielőtt a szökéshez látnánk.

BÁTYUS Nem! Döntsük el, ki szökteti meg a másik kettőt. Azonnal! Húzzunk sorsot. Még van három téglánk.

VITÉZ Nap? Hét? Hónap? Év? Évszázad?

ANGYAL Nagyon fárasztó.

BÁTYUS Hány éves vagy, Vitéz?

VITÉZ Nemsokára betöltöm a tizennyolcat.

ANGYAL Tizennyolc?

VITÉZ Ha a szabadságvesztések idejét számolom. Márpedig én csak azt számolom.

BÁTYUS Jó. Nagyon jó.

VITÉZ Csak ezt, a többi nem számít. Fogság, börtön, börtön, fogság. Seholy egyetlen asszony. Tizennyolc év, húsvétkor. Akkor leszek nagykorú. Megünnepeljük. És te? Mikor születted?

BÁTYUS Ha a vizsgálati fogságot nem számítom...

VITÉZ Azt ne is számítsd, az még a magzati idő. Akkor még minden bizonytalan.

BÁTYUS Januárban lennék egy. De én nem érem meg azt a kort, amit te.

ANGYAL Kivégeznek.

BÁTYUS Azt ígérték.

VITÉZ Attól ne félj!
BÁTYUS Jó, nem félek. Kösz.
ANGYAL De félsz.
VITÉZ És te, Angyal?
ANGYAL Egyidősek vagyunk a Bátyussal.
VITÉZ Igen?
ANGYAL Igen. Kötél általi igen.
VITÉZ Nincs halál, mondtam már? Legalábbis én alapvetően meg-
inogtam ebben a kérdésben. Nekem nem tud úgy istenigazából
összejönni egy.
ANGYAL Csak fel a fejjel! Ne veszítsd el a reményt! Egyszer csak ki-
fogysz a történeteidből, és majd akkor jön a békés exitus.
BÁTYUS De legalább dohány van?
VITÉZ Az van, az itt mindig van. A halálraítelt még kivégzés előtt is
elszívhat egy cigarettát. Az utolsó pillanatban. Pap, cigaretta: ez a
sorrend. Ugyhogy ne félj, a lélek már korábban elszáll a füsttel, a
többi meg gyerekjáték. Nincs halál, ezt jegyezd meg, ebből is
látszik. Ők meg életben maradnak, ez a bosszú. Nem veszik észre,
hogy életben kell maradniuk. Mintha vakok volnának. Nagyon
mulatságos.
BÁTYUS (*hítetlenül*) Nagyon, bizony...
ANGYAL Szökjünk meg, Vitéz!
VITÉZ Megszökjünk.
ANGYAL En felkeresem Máriát, és megint elveszem feleségül. És...
Istenem, micsoda élet vár ránk.
BÁTYUS Vagy én veszem el.
ANGYAL Te egy másikat, jó? Egy másik Máriát. Vagy inkább Amált.
BÁTYUS Jó, legyen. Na és ki lesz közülünk a gyufa? A lipován fiú.
ANGYAL Én nem... Énrám várnak... Jó, húzzunk sorsot!
BÁTYUS Előbb döntsük el mégis, kié lesz Mária. Lehet, hogy utána
már nem kell sorsot húzni.
ANGYAL Nem! Nem egyezem bele! Mária az enyém. Azt mondta, ad
egy esélyt, ha feltámadunk, mint porából a nemzet szokott, akkor
igazunk volt. És velem jön. Élni fogunk...
BÁTYUS De addig is ismétljük el a tervet. Amikor beáll a sötétség, te,
Angyal, abban a pillanatban...
ANGYAL És hogyan lesz itt sötét? A börtönben. Itt minden világos.
BÁTYUS Éjjel-nappal.
ANGYAL Vitéz? Van ötleted?

BÁTYUS Vitéz?

VITÉZ Hány téglá van még, Bátyus?

BÁTYUS *(megnézi)* Lássuk csak. Atyaúristen! Ez az utolsó! Ezek a hóhérok mindjárt jönnek értünk.

ANGYAL Eljött a cselekvés órája.

VITÉZ Gyertek ide, gyorsan! Már csak pillanatok vannak hátra. Kö-rém, körém, egykettőre!

ANGYAL Itt vagyunk, Vitéz. Segíts!

VITÉZ Nagyszombat éjszaka van, közeledik a feltámadás ideje. Fog-játok meg a kezemet, jó szorosan. Koncentráljatok! Legyen sötétség!

ANGYAL Hogyhogy?

BÁTYUS Legyen inkább világoss...

ANGYAL Nehogy kimondd! Csak azt ne!

VITÉZ A sötétségben az örök megzavarodnak, mint a sírnál őrködő katonák a feltámadáskor.

ANGYAL *(lelkesen, hiúlyén)* Úgy van, úgy van. Felpattan a zár, és szabadok vagyunk.

BÁTYUS Hát hogy is mondjam...

ANGYAL Kussolj már, Bátyus, hogy nem érted...?!

Zene, hanghatások, mint valami szokatlan esemény előtt. Egyre inkább színház, amit csinálnak, bejelentetten, szertartásosan.

VITÉZ Én mondom előbb.

ANGYAL Jó.

BÁTYUS Tudtam.

VITÉZ Legyen sötétség.

ANGYAL Legyen sötétség!

BÁTYUS Legyen sötétség!

Nagy hangzavar támad, ágyúszó, gépfegyverropogás, katonai repülőgépek zúgása, kintről jajveszélések, sikoltozások, kiáltozások hangjai, mint egy nagy katasztrófa idején.

ANGYAL Túnés!

BÁTYUS Uzsgyi!

ANGYAL Vitéz, gyere már... Az Istenért...

BÁTYUS Ott fogsz megrohadni, Bicebóca...!

ANGYAL Bolond huszár...!

Lassan elcsendesedik minden, szertefoszlik, mint egy álom, olyan zenét hallunk, mintha a várbörtön köddé válna, sűrű köddé. Eső.

MÁRIA Angyalom...! Bátyus...!

ANGYAL Mária!

BÁTYUS Mária?! És Amál?

MÁRIA Erre most nincs idő. Vetkőzz, azonnal... Te is, Bátyus. Vetkőzz, ha mondom... Itt vannak a ruhák... Tessék átöltözni... Öltözzünk át mindannyian... Aztán meg eltűnünk, mint a kámfor...

Átöltöznek, a szemünk előtt. Belépnek a jelenbe. Puskaropogás, kiáltozások. Eső. Mária énekelni kezd, úgy hangzik, mintha a színházról szólna.

Süvölt a zivatar
A felhős ég alatt,
A tél iker fia,
Eső és hó szakad.

Ref: Fázunk és éhezünk
S átlóve oldalunk,
Részünk minden nyomor...
De szabadok vagyunk!

Vége

(Látó, 2004/8–9.)

VISKY ANDRÁS 1957-BEN SZÜLETETT MAROSVÁSÁRHELYEN. VERSET ÍR,
DRAMATURGIÁVAL FOGLALKOZIK. LÁTÓ-DÍJAS.